

ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГАВЛІЧ І.Б. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 334.73

“Шевченко – геній багатогранний, але у вдячній пам’яті нащадків він довго жив, а може й досі живе, тільки як геніальний поет: Шевченко-поет заслонило собою Шевченка-високоталановитого маляра, видатного рисувальника та дуже тонкого й високомайстерного гравера...” [1], – так пише в одному з кращих досліджень мистецької спадщини Кобзаря Дмитро Антонович.

Тарас Шевченко як художник займає одне з найпочесніших місць в українському образотворчому мистецтві. Він був основоположником критичного реалізму, одним із зачинателів і першим видатним майстром офорту у вітчизняному мистецтві. Збереглося більше тисячі художніх творів, що дійшли до нашого часу в оригіналах, а також у копіях, що їх виконали художники ще за життя Т. Шевченка. Уявлення про мистецьку спадщину видатного українця доповнює інформація щодо 270 втрачених і досі не знайдених робіт. Живописні й графічні твори за часом виконання датуються 1830-1861 роками й територіально пов’язані з Росією, Україною і Казахстаном. За жанрами – це портрети, композиції на міфологічні, історичні, релігійні та побутові теми, архітектурні пейзажі й краєвиди. Виконано їх у техніці олійного письма на полотні, а також аквареллю, сепією, тушшю, свинцевим олівцем та в техніці офорта на окремих аркушах білого, кольорового та тонованого паперу різних розмірів, у п’ятьох альбомах. Значну частину мистецької спадщини Т. Шевченка становлять завершені роботи, але не менш цінними для розуміння творчого шляху й розкриття творчого методу художника є й його численні ескізи, етюди, нариси, замальовки та навчальні студії [5].

За свідченням самого Т. Шевченка, малювати він почав з раннього дитинства – хрестами й візерунками з квітками обводив сторінки у саморобному зошиті (1822–1826), а коли був у пана П. Енгельгардта козачком, – перемальовував його картини (1829). З доакадемічних робіт збереглися малюнок олівцем “Погруддя жінки” (1830 р.), акварельний портрет П. Енгельгарда (1833), “Голова жінки” (1834), портрети Катерини Абази і Є. Гребінки (1837), серія композицій на історичні теми – “Смерть Лукреції” (1835), “Смерть Олега, князя древлянського” “Смерть Віргінії” (1836), “Смерть Богдана Хмельницького” (1836-1837) [1] та ін.

Художня спадщина Т. Шевченка, що охоплює період від вступу до Петербурзької Академії мистецтв і до заслання (1838–1847 рр.), презентує окрему групу живописних і графічних творів, що відзначаються широкою тематикою, новаторством жанру, значним удосконаленням опанованих технічних засобів вираження і звернення до нових. На творах митця цього періоду особливо помітний вплив К. Брюллова: певна ідеалізація зображуваного, романтична піднесеність, деяка умовність колориту. Водночас Т. Шевченко вчився у цього видатного художника майстерності композиції, реалістичного малюнка, мистецтва портрета. У майстерні Карла Брюллова відбувається його подальше мистецьке формування. У цей період Тарас знайомиться із творчістю відомих майстрів світового живопису: Рембрандтом, Рубенсом, Ван-Дейком, Веласкесом. А однією із заповітних Шевченкових мрій, якій так і не вдалось здійснитись, було відвідання Італії та знайомство із великим італійським мистецтвом епохи Ренесансу.

Т. Шевченко закінчує Академію мистецтв одним з кращих, а його художні твори постійно отримують різні премії та нагороди. Зокрема, навесні 1839 року за малюнок з натури митця було нагороджено Радою Академії срібною медаллю другого ступеня; 1840 року за першу живописну спробу – картину “Хлопець-жебрак, що дає хліб собаці” (не збереглася) – Т. Шевченко вдруге нагороджено срібною медаллю, а за картину “Циганка - ворожка” (1841 р.) – втретє. Із-під пензля Шевченка виходять малюнки “Козацький бенкет” (1838), “Натурниця” (1840) та низка портретів. Він ілюструє чимало художніх творів. Визначним художнім полотном цього періоду є картина олійними фарбами “Катерина” (1842 р.) [5, с. 3]. Своєрідна за сюжетом, композиційною будовою та ідейним змістом, вона стала однією із перших творів критичного реалізму в українському мистецтві.

Під час першої подорожі Україною 1843-1844 рр. Тарас Шевченко робить чимало ескізів олівцем до задуманої серії офортів “Живописна Україна”, що стала однією з перлин української національної графіки. У 1844 році вийшов перший випуск “Живописної України”, яку художник задумав як періодичне видання про історію, народний побут, звичаї, природу та історичні

пам'ятки України. Він сам працює над виготовленням гравюр, у процесі роботи освоюючи складну техніку. Наслідуючи Рембрандта, Т. Шевченко захоплювався ефектами світлотіні. Як майстер офорта український митець уважався одним серед кращих тогочасних граверів. Тарас Шевченко прагнув видавати по 12 естампів щороку, але через матеріальну скруту цей грандіозний задум реалізувати не вдалося. Замість того було видано лише один альбом, куди ввійшло 6 естампів: “У Києві”, “Видубицький монастир”, “Судна рада”, “Старости”, “Казка”, “Дари в Чигирині” [3].

Будучи співробітником Археографічної комісії, Тарас Шевченко у 1845-1847 рр. подорожував по містах і селах України, малюючи аквареллю та олівцем архітектурні пам'ятки, краєвиди, жанрові сцени. Пейзажні малюнки того часу можна поділити на дві групи: малюнки, на яких зображено сільські краєвиди, і пейзажі, на яких відтворено історичні та архітектурні пам'ятки (три малюнки із зображенням Гусятинського монастиря, малюнки “Богданова церква в Суботіві” (1845 р.), “Хутір на Україні” (1845-1846 рр.), чотири види Почаївської Лаври). Дослідники відзначають одну характерну особливість Шевченка-художника: пам'ятки старовини він подає на тлі сучасного йому кріпацького села з обідраними хатами або на тлі убогих міських будинків [1, с. 4]. Пейзажі також оживлені присутністю людьми.

У період заслання 1847-1857 рр. Т. Шевченко в основному реалізував себе як майстер краєвиду. Всупереч царській забороні, у Казахстані він багато малював. Український митець був першим художником, який відтворив поетичність похмурих середньоазіатських гір і пустель, з великою симпатією і теплотою малював побут, своєрідну красу облич казахів, з глибоким співчуттям зобразив казахських хлопчиків-жебраків (“Туркменські аби в Каратау”; “Киргизеня”, “Казашка Катя” (між 1856 і 1857 рр.); “Байгуші” і “Байгуші під вікном” (1855–1856 рр.)) [5].

Повернувшись до Петербурга в 1857 р., Т. Г. Шевченко працював над офортами з картин художників та з власних малюнків. У 1859 за офорти з творів Рембрандта “Притча про робітників на винограднику” та І. Соколова “Приятелі” український художник отримав звання “призначеного в академіки”, а 1860 р. за офорти з творів К. Брюллова та автопортрети – академіка гравірування Петербурзької академії мистецтв. Серед офортів митця є ліричні краєвиди (“Мангшлацький сад”, 1859), жанрові сцени в дусі критичного реалізму (“Старець на кладовищі”, “Сама собі в своїй господі”, 1859 р.), чотири автопортрети, що відзначаються психологічною глибиною й майстерністю штриха [3].

Отже, чудово володіючи всіма відомими тоді засобами графічного зображення, Тарас Шевченко як художник займає одне з визначних місць в українському образотворчому мистецтві.

1. Антонович Д. В. Шевченко-маляр / Д. Антонович ; [вступ. сл. С. А. Кальченка] ; післям. Т. І. Андрущенко. – К. : Україна, 2004. – 272 с., [32] арк. іл.
2. Зайцев П. І. Життя Тараса Шевченка / П. Зайцев ; [вид. підгот., іл. упоряд. та прокоментував Ю. Іванченко ; передм. В. Шевчука]. - К. : Мистецтво, 1994. – 352 с. : іл.
3. Шевченко-художник. Бібліографічний покажчик (1839–2012): У 2 т. / упоряд. Н. І. Орлова, Л. І. Буряк, Б. А. Короленко. – Т. 1. – К. : ДП НВЦ “Пріоритети”, 2013. – 434 с.
4. Яцюк В.М. Віч-на-віч із Шевченком: іконографія 1838-1861 років / Володимир Яцюк. – К. : Балтія Друк, 2004. – 112 с. : іл. – Бібліогр.: с. 109-110. – Парал. тит. арк. англ. мов., рез., перелік іл. англ.
5. <http://uk.wiki.org/Тарас Григорович Шевченко>.

“У ПЕРЕДЧУТТІ НАТХНЕННЯ” (АВТОПОРТРЕТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ЗВ'ЯЗОК ХУДОЖНЬОЇ ТА ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ)

ДРОНЬ Н.В. (м. Чернівці)

Copyright © 2014

УДК 334.73

Понад півтора століття українці прагнуть усвідомити й оцінити мистецьку спадщину Т. Шевченка. Проте Шевченко-художник завжди залишається на другому плані у порівнянні з Шевченком-поетом. Хоча, навіть якщо не було б його поезії, ми б мали всі підстави пишатись